
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 339.924

ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА У КОНТЕКСТІ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

*Н. М. Далевська, канд. екон. наук, доцент,
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»,
вул. Артема, 58, м. Донецьк, 83000, Україна*

У статті досліджено умови та принципи формування міжнародної стратегії економічного розвитку світового господарства, обґрунтовано особливості світового економічного розвитку з урахуванням багатовимірності причинних взаємодій суб'єктів господарювання в межах світового політико-економічного простору.

Ключові слова: міжнародна стратегія, світовий економічний розвиток, світове господарство, світовий політико-економічний простір.

ВСТУП

Сучасний напрям економічного розвитку світового господарства характеризується підвищенням впливу на нього мотиваційних та регулятивних чинників поведінки акторів міжнародної влади. Це закріплює на інституційному рівні роль економічних та політичних елітарних груп, які прагнуть зберегти, частково трансформуючи, чинну систему організації і розподіл влади на певному територіальному просторі.

Отже, важливим моментом у розумінні особливостей формування міжнародної стратегії економічного розвитку світового господарства є боротьба акторів за вплив у інститутах влади й управління, за доступ до ухвалення суспільно значущих рішень, за участь у розпорядженні ресурсами, за монополію своїх інтересів тощо. Своєю чергою, пізнавальний горизонт розвитку світового господарства визначає сферу можливого впливу інституціональних детермінант суспільних взаємодій акторів міжнародної влади навколо вирішення глобальних проблем. Дослідження дії цього роду детермінант лежить в площині політико-економічних дискусій з приводу розуміння природи легітимності міжнародної стратегії економічного розвитку світового господарства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика формування міжнародної стратегії економічного розвитку знайшла відображення у багатьох працях як українських, так і зарубіжних дослідників. Серед них найбільш вагомими є дослідження таких вчених як С. Амін, Дж. Аррігі, В. Базилевич, У. Бек, О. Білорус, В. Будкін, І. Валлерстайн, А. Гальчинський, В. Геєць, С. Глазьев, А. Гриценко, В. Дементьев, М. Кастельс, Г. Колодко, О. Корнійчук, Ю. Макагон, Р. Нуреев, Ю. Пахомов, М. Портер, К. Перес-Перес, А. Пороховський, Д. Сакс, В. Сіденко, В. Тарасевич, Е. Тоффлер, Ф. Утар, А. Філіпенко, М. Хірок та інші.

Понад те, особливий інтерес у визначенні міжнародної стратегії економічного розвитку світового господарства викликає структуризація соціальних правил, установлень та норм поведінки акторів міжнародної влади.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження умов та принципів формування міжнародної стратегії економічного розвитку світового господарства, обґрунтування особливостей світового економічного розвитку з урахуванням багатовимірності причинних взаємодій суб'єктів господарювання в межах світового політико-економічного простору.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасна глобальна криза зумовила необхідність перегляду найважливіших положень: теорії макроекономічної рівноваги, концепції ефективності ринків, концепції ризик-менеджменту у контексті виміру світових взаємодій соціальних суб'єктів, досліджень міжгенераційної соціальної мобільності для розуміння цілісної системи соціальної нерівності у суспільстві, зокрема нерівності можливостей на протизагу нерівності умов чи результатів. Відтак, у світовому господарстві, рівновага розглядається як збалансоване співвідношення елементів світової економічної системи. В останньому випадку передбачається, що попит на працю з боку компаній має врівноважитися пропозицією праці з боку найманих працівників, а пропозиція товарів, які виробляються компаніями, має збігатися з попитом найманих працівників на ці товари [1, с. 17]. Неможливість світової системи господарства підтримувати баланс призводить до дисонансу, який знаходить вияв у неузгодженості, дисгармонії компонентів структури міжнародних відносин.

Взагалі, світовий економічний розвиток, як відзначає В. Міхеев, протікає на фоні існування протиборства двох розповсюджених потреб – «потреби в інтеграційній мотивації» та «потреби в домінуванні» [2]. Звідси – перша потреба впливає із тенденції до переміщення все більшого числа економічних потреб на регіональний і глобальний рівні, які не можливо виконати силами лише однієї країни. «Потреба в інтеграційній мотивації» реалізується у світовій економіці через функціонування глобальних, наприклад, ВТО, МВФ та регіональних, наприклад, Євросоюз, НАФТА, АСЕАН торгових та фінансових інститутів, а також трансрегіональних органів - АСЕМ, АТЕС.

Друга ж «потреба в домінуванні» формується в міру поглиблення розриву між світовими економічними лідерами та іншими світовими гравцями на основі переваг перших в контролі над фінансовими потоками, природними ресурсами та переваг їх ринкового «середовища існування». Суттю ж інтеграційного процесу та його головною тенденцією є вихід за рамки простої координації політики включених у даний процес держав (як в економічній так і в політичній сфері) та поступова передача суверенітету новим комунітарним структурам.

За цих умов простежується загальна тенденція: глобалізуюча економіка підштовхує до створення інститутів відповідного ладу і породжує проблеми, що підлягають обов'язковому глобальному регулюванню – від картельних рішень через контроль за фінансовим ринком до захисту людської праці і атмосфери. «Ці передумови і наслідки всесвітньоекономічних дій і рішень, - стверджує У. Бек, - треба узяти під контроль за допомогою норм, що визнаються у світовому масштабі. Але саме тут проявляється неспроможність колишніх, пов'язаних з територією форм організації і легітимації національно-державної політики. У цей вакуум проникають різні недержавні актори.

Це, з одного боку, неурядові організації, а з іншої – перш за все актори світової економіки і їх лобі» [3, с. 206-207].

Отже, прискорення соціально-економічного і науково-технічного прогресу передбачає значну рухливість форм втілення світового економічного розвитку. При цьому особливо важливим є усвідомлення усієї складності діалектичного взаємозв'язку глобальних продуктивних сил і виробничих відносин світового господарства.

Щоправда, за Т. Парсонсом підвищення адаптованої спроможності суб'єктів господарювання обмежується ядром світ-системи, тобто диференціація виробничих процесів відбувається увесь час за однією схемою, за якою додаткову вартість отримує ядро світ-системи. Внаслідок одного з варіантів такої диференціації праці відбувається розширення структури світ-системи, тобто просторове зростання світ-системи через інтеграцію, що закріплює існуючу ієрархію ядро - периферія [4]. Адже слід враховувати, що на розвинені країни припадає 51,1 % світового ВВП і 62,3 % експорту товарів і послуг (табл. 1).

Таблиця 1 – Частка окремих країн та їх груп у ВВП, експорті товарів і послуг і населенні світу (2011), % [5, с.192]

Країна	Кількість країн	ВВП	Експорт	Населення
Розвинені економіки	35	51,1	62,3	15,0
Основні індустриальні країни:	7	38,5	34,3	10,8
США		19,1	9,4	4,5
Японія		5,6	4,2	1,9
Франція		2,8	3,7	0,9
Італія		2,3	2,8	0,9
Іспанія		1,8	2,0	0,7
Велика Британія		2,9	3,5	0,9
Канада		1,8	2,4	0,5
Країни зони євро	17	14,3	26,0	4,8
Країни, що розвиваються, і країни, що формують ринок:	151	48,9	37,7	85,0
Китай		14,3	9,4	19,6
Індія		5,6	2,0	17,6
Бразилія		2,9	1,3	2,8
Мексика		2,1	1,6	1,7
СНД+Монголія+Грузія	13	4,3	4,0	4,2
Росія		3,0	2,6	2,1

Однак необхідно взяти до уваги, що економічна політика переважної більшості країн як із розвинутою економікою, так і з економікою, що розвивається, базувалася на стимулюванні економічного зростання, а також на забезпеченні макроекономічної стабільності через джерела зовнішнього фінансування. Валовий зовнішній борг країни – це загальний обсяг її заборгованості за всіма взятими зобов'язаннями, які повинні бути оплачені у вигляді основної суми та відсотків у будь-який час у майбутньому, тобто це є зобов'язання резидентів даної економіки перед нерезидентами.

Лідерами за обсягами зовнішнього боргу впродовж останніх двох десятиліть є США та Німеччина. Проте слід нагадати про суттєві зміни, які відбулися в загальному рейтингу країн-боржників. Якщо у 1990 році до десяти найбільших країн-боржників, крім США та Німеччини,

належали Бразилія, Мексика, Індія, Аргентина, Індонезія, Росія й Китай, то у 2011 році в десятці «лідерів» були виключно країни з розвинутою економікою. Зростання зовнішньої заборгованості розвинутих країн зумовлене необхідністю покриття дефіциту держбюджетів, погашенням накопичених зобов'язань та врівноваження платіжних балансів. Зростання зовнішньої заборгованості цих країн також спричинене «поверненням» капіталів із ринків, що розвиваються.

Слід наголосити, що фінансова криза загострила не лише проблеми зовнішньої заборгованості, а й спричинила суттєве збільшення державного боргу багатьох країн. Лідерами за обсягами заборгованості нині є Японія та США, – державний борг у 2011 році Японії перевищив у 2011 році 200 % ВВП країни. На другому місці Греція – 170 % від ВВП, фактично ця країна перебуває на межі дефолту.

Великі обсяги заборгованості також мають Бельгія, Великобританія, Італія, Франція, Португалія. Зростання державного боргу негативно впливає на спроможність європейських країн протистояти новим економічним шокам, адже запас міцності щодо таких викликів практично вичерпано. Середній показник заборгованості для євросони становить 85 % від ВВП. У 2011 році влада Японії також заявила, що розмір державного боргу наблизився до критичного. Незважаючи на це, впродовж року уряд продовжив випуск держоблігацій, оскільки необхідно було компенсувати збитки, завдані бюджету в результаті землетрусів та цунамі. Проте слід врахувати, що основна частина державного боргу Японії є внутрішнім боргом, а не зовнішнім. Крім того, єна є однією зі світових резервних валют, Японія має золотовалютні резерви, що за обсягом поступаються лише золотовалютним резервам Китаю.

Отже, переважна більшість країн упродовж останнього десятиліття нарощувала державний борг. Особливо стрімке зростання обсягів державної заборгованості відбулося під час фінансової кризи, адже ЄЦБ та ФРС США підтримували економіки своїх країн за рахунок низьких процентних ставок та наповненням їх грошима. Якщо у 2007 році сукупний борг країн світу становив 28 трлн. доларів США, а в 2008 році – 31 трлн доларів США, то лише за 2009 і 2010 роки він зріс до 41 трлн. доларів США [6]. Уряд України також вельми активно позичав кошти за кордоном. Зовнішній борг секторів державного управління та органів грошово-кредитного регулювання збільшився за 2011 рік на 0,9 млрд доларів США. За станом на 01.01.2012 р. валовий зовнішній борг України сягнув 126,2 млрд доларів США, що становить 76,6 % від ВВП [7, с. 42-43].

Втім, формування інтеграційної системи ціннісних орієнтацій у світовому господарстві вимагає визначення єдиної системотворчої ідеї-цінності, навколо якої об'єднуються інші пріоритетні цінності та суспільство загалом. «В єдиному комунікаційному просторі, вважає В. Миронов, панують загальні стереотипи, загальні оцінки, загальні параметри необхідної поведінки, її загальнодоступні, тобто найпростіші компоненти. Це спілкування зі своїм віддзеркаленням, причому за заданими стереотипами комунікації...» [8, с. 452]. Але парадоксальним є те, що світовий політико-економічний простір, який стає дедалі інтегрованішим, набуває властивості комуніційованості, що в практичному плані відкриває сфери збігу і конфліктності інтересів акторів міжнародних відносин і водночас створює механізми глобальної економічної взаємозалежності, регулювання та відповідальності. Комуніційованість – це і проникність світового політико-економічного простору для носіїв комунікації, соціальних технологій, і разом із тим це набуття кожною соціальною одиницею (аж до конкретної людини) здатності заявляти про своє існування. У здатності комуніціювати носій інформації дедалі більше виявляє себе як її мультиплікатор, що не-

скінченно зміцнює вплив на об'єкти комунікації і на себе самого як такий самий об'єкт [9, с. 165]. Комуніційованість світового політико-економічного простору активно формує новий режим здобуття знань, альтернативних варіантів міжнародної стратегії економічного розвитку світового господарства.

На цій підставі відбуваються фундаментальні зміни у структурі світової економіки, зростає значущість інтелектуальної власності. Аналогічно змінюються засади утворення доданої вартості – дедалі більше вона формується із знань і символів. Йдеться про визначення, які пов'язуються передусім із змінами статусу людини – долається її відчуження. Знання та інформація як головний виробничий ресурс і основна форма багатства постіндустріальної економіки не відчужуються від свого безпосереднього носія. Завдяки цьому створюються передумови прямого поєднання робочої сили і засобів виробництва, а отже – безпосередньої реалізації індивідуальної (особистої) власності людини на продуктивну силу своєї праці. Не приватна власність на матеріальні засоби виробництва, а індивідуальна власність особи, яка є безпосереднім носієм знань та інформації, стає функціонально домінуючою в постіндустріальній економіці [10, с. 8].

Відтак, світовий економічний розвиток породжує широку гаму внутрішніх інтересів та мотивацій особистості, стимулює її саморозвиток. За таких умов, сутність людини, як «людини розумної», виявляється в кінцевому підсумку не контекстом її існування, а її власною осмисленою діяльністю. Цим закладаються теоретичні основи нових суттєвих особливостей світового економічного розвитку.

Варто зазначити, що жодна, навіть високорозвинена країна не має стандартного, єдиного комплексу норм, ідей, установок і цінностей, який може бути без певних змін та адаптації прийнятий іншим суспільством. Одні й ті ж самі політичні установки, ціннісно - нормативні орієнтації та ідейно - політичні принципи у різних людей і соціальних груп у конкретній політичній поведінці проявляються по-різному [11]. У розумінні Ю. Хабермаса будова і динаміка суспільства є такими, що їх неможливо звести ні до внутрішньої, ні до зовнішньої перспективи. Більш адекватно можна осягнути суспільство, якщо поєднати зазначені аналітичні перспективи щодо розвитку суспільства як своєрідне «перегачування канату» між життєвим світом та системою, відповідно між соціальною та системною формами його інтеграції [12, с. 228].

При цьому Ю. Хабермас розрізняє соціальну та системну форми інтеграції суспільства. Якщо соціальна інтеграція суспільства ґрунтована на ціннісних орієнтаціях дій і реалізується шляхом порозуміння комунікантів, то системна інтеграція, пронизуючи орієнтації дій, викликає відповідну диференціацію суспільства і здійснюється на засадах цілераціональності. Виходячи з цього, Ю. Хабермас тлумачить соціально-еволюційний процес як «процес диференціації другого порядку», оскільки ця диференціація, в свою чергу, детермінована диференціацією системи та життєвого світу. Отже, «система і життєвий світ диференціюються через те, що зростає складність однієї і раціональність другої» [13, с. 83]. Цей процес супроводжують не тільки роз'єднання системи та життєвого світу, а й обернення залежності між ними за цих умов формування міжнародної стратегії економічного розвитку світового господарства обумовлюється цілеспрямованою діяльністю суб'єктів господарювання з урахуванням багатовимірності їх причинних взаємодій в межах світового політико-економічного простору.

ВИСНОВКИ

Наявність багатоманітності варіативності можливостей у світовій системі господарства ускладнює передбачення процесу світового

розвитку, забезпечує перехід від детермінованості регулятивних параметрів мереж інтегрованості суб'єктів господарювання з урахуванням розмаїття країн, специфіки державних систем і міжнародних організацій у розвитку до ймовірного вибору альтернативи.

Світовий економічний розвиток характеризується відкритістю суб'єктів господарювання, а також тією спільною системою цінностей, навколо якої вони єднаються. Йдеться про виявлення комплексу ознак, що зумовлюють визначеність межових підстав формування міжнародної стратегії економічного розвитку світового господарства. За цих умов дедалі більшу роль починає відігравати інституційне спонукання, ефективність якого нагромаджується на перетині соціальних норм і наявності внутрішніх творчих ціннісних орієнтирів життєдіяльності людини.

Зміст міжнародної стратегії економічного розвитку світового господарства визначається, з одного боку, потребами суб'єкта, з другого – наявними або можливими засобами їх реалізації. Отже, можна вважати, що співвідпорядкування ціннісних орієнтацій суб'єктів господарювання перебуває у певній відповідності з характером відчуження та суспільного поділу праці. Суперечливий тип ціннісних орієнтацій призводить до розузгодження кола потреб і інтересів суб'єктами господарювання з реальними можливостями їх задоволення.

Особливість варіативності та альтернативності глобального економічного розвитку виявляється в тенденції до зростання ролі свідомого впливу кожного суб'єкта господарювання на кінцеву результативність його діяльності. За таких умов, рівень економічного розвитку країн світу обумовлює характер і особливості державного запозичення, напрями вкладення залучених коштів та, відповідно, зворотний механізм його впливу на економіку.

У зв'язку з цим, вагомим на сьогодні залишається питання уточнення складу зобов'язань суб'єктів господарювання з врахуванням ускладнення процедурних правил, згідно з якими здійснюються їхня взаємодія на основі глобальних відтворювальних тенденцій в межах світового політико-економічного простору.

ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ СТРАТЕГИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ МИРОВОГО ХОЗЯЙСТВА В КОНТЕКСТЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ

Н. М. Долевская,

*Донецкий национальный технический университет,
ул. Артема, 58, г. Донецк, 83000, Украина*

В статье исследуются условия и принципы формирования международной стратегии экономического развития мирового хозяйства, обоснованы особенности мирового экономического развития с учетом многомерности причинных взаимодействий субъектов хозяйствования в пределах мирового политико-экономического пространства.

Ключевые слова: международная стратегия, мировое экономическое развитие, мировое хозяйство, мировое политико-экономическое пространство.

FORMATION OF INTERNATIONAL STRATEGY OF ECONOMICAL DEVELOPMENT OF THE WORLD ECONOMY IN THE CONTEXT OF METHODOLOGICAL ISSUES

N. M. Dalevskaya,

*Donetsk National Technical University, Donetsk, Ukraine
58, Artema Str., Donetsk, 83000, Ukraine*

The article investigates conditions and principles of formation of international strategy for economical development of the world economy. It substantiates the special features of economical development with regards to multivariate reason interrelations of economical units within the world political economical space.

Key words: international strategy, world economic development, world economy, world political economical space.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурлаков В. Особливості сучасних економічних процесів і грошово-кредитна політика / В. Бурлаков // Економіка України. – 2010. – № 4. – С. 16-21.
2. Михеев В. Китай и Япония на фоне глобальных тенденций / В. Михеев // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 4. – С. 50–57.
3. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / У. Бек ; пер. с нем. А. Б. Григорьева, В. Д. Седельников ; послесловие В. Г. Федотовой, Н. Н. Федотовой. – М. : Прогресс-Традиция; Издательский дом «Территория будущего», 2007. – 464 с.
4. Парсонс Т. Функциональная теория изменения / Т. Парсонс. – М. : Академический проект, 2000. – 496 с.
5. Перспективы развития мировой экономики: преодоление высоких уровней долга и валового роста. Октябрь 2012. – Вашингтон, округ Колумбия : Международный Валютный Фонд, 2012. – 241 с.
6. Совокупный государственный долг стран мира. Международная Организация Кредитов (WOC). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.woc-org.com>
7. Боришкевич О. Міжнародний рух капіталу та проблеми зовнішньої заборгованості / О. Боришкевич // Вісник НБУ. – 2012. – № 10. – С. 40–47.
8. Миронов В. Коммуникация глобальная / В. Миронов // Глобалистика: Энциклопедия [гл. ред. И.И. Мазур, А.Н. Чумаков]. – М. : ОАО Изд-во «Радуга», 2003. – 1328 с.
9. Барматова С. Зміна місця і ролі комунікації в сучасному світі С. Барматова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2009. – № 3. – С. 158–168.
10. Гальчинський А. За межами капіталізму / А. Гальчинський // Економіка України. – 2011. – № 9. – С. 4–16.
11. Nelson R. What Enables Rapid Economic Progress: What Are the Needed Institutions? / R. Nelson // Research Policy. – 2008. – Vol. 37, No 1. – P. 1–11.
12. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns / J. Habermas. – Frankfurt am Main, 1981. – Bd 2. – 629 s.
13. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. / Ю. Хабермас. – М. : Наука, 1992. – 176 с.

Надійшла до редакції 5 березня 2013 р.